

A Miller-mozgalom alapító atyja

Most nyomon követjük William Miller (1782-1849) érdekesítő élettörténetének főbb mozzanatait, aki a milleriták vagyis az amerikai adventmozgalom atyja, mivel csak akkor foghatjuk fel az általa indított mozgalom jelentőségét, ha egy bensőséges pillantást vetünk magára Millerre. William a Massachusetts állambeli Pittfield-ben született, röviddel a függetlenségi háború után, melyben az apja százados volt. Négy éves korában szülei – a nyugat felé vándorlók áradatával – Low Hampton-ba, New York államba költöztek, közel a Champlain tóhoz. Itt új otthont teremtettek egy határ menti vidéken lévő 50 holdas (100 acre) farmon. Gyermekek- és ifjú korában – mint a család 16 gyermeke közül a legidősebb – istenfélő anyja a Biblia – mint ami Isten kijelentése az ember számára – iránti tiszteletre tanította. Atyja gyakran nyitotta meg otthonukat gyülekezőhelyként, hogy ott prédikációkat tartsanak. Semmi különös nem jegyeztek fel William ifjú koráról, kivéve nagy könyvszeretetét és mélységes tudásvágyát.¹

I. Miller fiataalkori tudásvágya

A fiatal Miller kielégíthetetlen olvasó volt, különösen 14-21 éves korában. Ez a jellemvonása olyan kiemelkedő volt, hogy neves szomszédai – James Witherill bíró, **(456)** Matthew Lyon az amerikai képviselőház tagja, és a Fehér Házbeli Alexander Cruikshanks – szabad bejárást ajánlottak fel neki kitűnő magánkönyvtárukba. A tanulmányozás iránti szenvedélye oly nagy volt, hogy titokban fagyertya készletet tartott (ez fenyőből és fából készült, szurokkal összekevert forgács) az éjszakai világításhoz. Szülei figyelmeztetése ellenére, miután a család pihenni tért, kitartóan hozzáfogott a tanuláshoz. Ezen a módon – fekvé a nyitott kandalló előtt – találkozhatott szeretett könyveivel.

Éles elmével és feltűnően jó emlékezőtehetséggel volt megáldva és komolyan vágyott arra, hogy egy magasabb szintű hivatalos oktatást nyerjen. De ez komoly törekvése ellenére sem sikerült. Azonban alkalmas volt egy energikus életmódra és arra, hogy vezetővé váljon a barátai között. Rendkívül olvasott és művelt volt, és feltűnően rendszeres minden dolgában. A közösség legműveltebb elméivel egyenlőnek ismerték el, akikkel

állandó kapcsolatban volt. Mint kitűnő író és költő, az íróközösségnek szintén kedvelt tagja volt.

Huszonegy éves korában 1803-ban Miller feleségül vette Lucy Smith-t és hamarosan otthont rendeztek be a Vermontbeli Poultney-ben, ahol egy jókora nyilvános könyvtár lett érdeklődése legfőbb tárgya.² Költői tehetsége népszerűvé tette Millert az új közösség nyilvános alkalmain. Kapcsolatba került a helyi Irodalmi Társasággal és szabadkőműves lett. Ugyanebben az időben ő alakította meg a város deistáinak ismeretségi körét. És ez sajnos súlyos lelki és szellemi nehézségnek bizonyult kezdetben. Miller szeretett filozófiai vitákat folytatni irodalmár barátaival, mert éles elméje volt és gyorsan kapcsolt. Nagyon zavarták azok a következtetések, melyeket észrevett azok között, akik kereszténynek vallották magukat. De még jobban zavarták a Biblia látszólagos ellentmondásai, **(457)** legalábbis amint azt deista barátai kitartóan állították. Őszintén kereste a prédikátorok segítségét, de csak még jobban összezavarta ellentmondó véleményük, és a különböző megoldások összeegyeztethetlensége, melyeket problémái megoldására ajánlottak. Ezután komolyan tanulmányozni kezdte Voltaire, Volney, Hume és Paine írásait.

Voltaire hamis fölfogását az emberi természet romjai köré építette, megfélelvezve Isten megváltó szeretetéről és gondoskodásáról. Volney megtévesztő életszemléletét az ember környezetének romlottságára alapította, nem fogta fel, hogy Isten terve nem az volt, hogy az ember jelen állapotában maradjon, vagy örökre otthagyja őt, és hogy mindez a mostani zavar a bűn és a romlás következménye volt. Paine az érveit a természetfölötti tagadására építette, mégis sok mindent helyeselt a pogány mitológiában, annak minden groteszk durvaságával együtt. Ezek az emberek, akik ebben az időben a művelt világ aktív deista bölcsei voltak, komolyan befolyásolták Millert.

Összezavarva ettől az eltorzított, hitetlen történelmi szemlélettől, Miller kezdte az életet úgy tekinteni, mint a véletlen játékát, és arra a következtetésre jutott, hogy a Biblia emberi tervezés produktuma – ravasz kitalálás alkotása inkább, mint a kijelentett igazság rendszere. De mindennek ellenére mégis hitte, hogy kell létezni egy Felsőbb Lénynek, aki a természetben és a gondviselésben nyilatkoztatja ki magát. Nem tudott menekülni a hamptoni otthon jó befolyásától, különösen nem az anyjától és a két istenfélő nagybátyjától, akik baptista lelkészek voltak.

II. Későbbi istenkeresése

A lelkészek ájtatos modorosságának, hanghordozásának, szavainak és gesztusainak játékos utánzása ellenére – és mindezt a legnagyobb komolysággal tette – Miller törekedett jónak lenni és jót cselekedni, és bőkezűen támogatta a keresztény célkitűzéseket. Becsületes, igaz és tiszta volt. Még a deizmus iránti legnagyobb rajongása idején is vágyott valami jobb után. A nehézségei ellenére sem tudta racionálisan feladni **(458)** Isten létezésébe vetett hitét. Ennek a lelki válságnak a kezdetén, 1803-ban Isten utáni vágyódását meghatározó hangon fejezte ki. A vers mondanivalójának ezt a címet adta: „Vallás”

„Jöjj áldott vallás, angyal arcoddal
Oszlasd el ezt a homályt, és hozz fényt minden helyre;
Úzd ki keblemből a pusztító szenvedélyt;
Csillapítsd szomorúságom és add vissza nyugalmam;
Mutasd meg az ösvényt, melyet keresztény hősök tapostak,
Távolíts el a földtől és emeld lelkem Istenhez!”³

Rendőr volt és békebíró, és 1809-től 1811-ig seriff. Így szemtől-szembe találkozott az emberi természet közönséges oldalával és bizalmatlan lett mindenkivel szemben. Csak a remény egyetlen csillaga látszott élete egén megmaradni – hazafiassága és hazaszeretete. Remélte, egy hazafias katonaéletben megláthatja a jobb emberi természet vonzó megnyilvánulásait. Még ebben az időben is Miller jobban vágyott a jellembeli minőségre, mint a pénzre és hírnévre. Dédelgetett reménye volt, hogy a hazafias szolgálatban megnyilvánul az eszményi emberi természet, és így belépett a hadseregbe.

1812 és 1814 között százados volt a gyalogságnál. Egy dokumentum jegyezte fel, hogy 47 férfi az önkéntesek besorozásakor kérte, hogy Miller legyen a századosuk, és így a Vermont-i Galusha kormányzó kinevezte őt. Ilyen megbecsült ember volt ő a közösségben. A Plattsbur-gi csatában lelkesen harcolt a győztesek oldalán. Azonban a katonaéletből két év elég volt. Eddigre határozottan kiábrándult deista elveiből és teljesen megundorodott a romlott emberi jellemtől. Így kételkedni kezdett deizmusában. Különösen megriasztotta az a tétel, hogy a halállal minden megsemmisül. Ebben a kritikus helyzetben úgy tartotta tisztességesnek, hogy leszerelt a hadseregből és visszatért a magánéletbe, meglehetősen kényelmes körülmények közé.

Amikor 34 éves volt 1816-ban – 13 évi Poultney-ben való tartózkodás után – visszatért Hamptomba apja halálát követően, hogy újra elkezdjen a farmon gazdálkodni, és **(459)** özvegy édesanyjáról gondoskodjon. Megszerzett egy szomszédos 200 acre (kb. 100 hold) területű farmot, és egy kényelmes kétemeletes házat épített egy kis jávorfa liget mellett. Most már volt ideje tanulni és elmélkedni, amelyre már vágyott. És tanult is, intenzíven és alaposan. Hitt Istenben és a gondviselésben, de még nem hitt a kinyilatkoztatásban. Egyik nap felfedezte magában, hogy Isten nevét az esküben hiába felvette, és ezt rossznak ítélte. Azután azon kezdett töprengeni, hogyan egyeztethető össze, hogy egy igazságos Lény megóvja a törvény és igazságosság megszegőit. Sem a természet, sem a gondviselés nem árulta el a választ. Csak a Biblia vallotta magát Isten kinyilatkoztatásának és ajánlott megoldást. De honnan tudhatná, hogy az igaz? Hogyan lehetne bizonyos a kijelentett igazságban? Élünk a saját szavaival:

„Az ég olyan volt, mint a réz a fejem felett, és a lábam alatt a föld, mint a vas. Örökkévalóság! – mi volt az? És halál – miért volt az? Minél többet okoskodtam, annál messzebb voltam a bizonyítástól. Minél többet gondolkodtam, annál szétszórtabbak voltak következtetéseim. Megpróbáltam megállítani a gondolkodást, de nem tudtam a gondolataim ellenőrizni. Én valóban boldogtalan voltam, de nem értettem az okát. Zúgolódtam és panaszkodtam, de nem tudtam kire. Tudtam, hogy valami nem jó, de nem tudtam, hogyan vagy hol találom a jót. Gyászoltam, remény nélkül.”⁴

Nagybátyja, Elisha Miller baptista lelkész volt Hamptomban. Bár nem volt egyháztag William, rendszeres és tiszteletteljes résztvevő lett – elvárták, hogy ott legyen, amikor a lelkész távol volt. Otthonának gondozásában volt egy kis téglá templom – csak ¼-ed mérföldre az úton lefelé – és a velejáró vendéglátás, ami afféle főhadiszállássá tette az otthonát az átutazó lelkészek számára. Kedvelte ugratni őket hitelvi különbségeik miatt, és kényes kérdéseket tett fel nekik - gyakran bosszúságukra - a Biblia látszólagos ellentmondásairól. De mindig tisztelettel viselkedett. Azzal mentette ki távolmaradását a templomból, amikor a lelkész nem volt ott, mert megállapítása szerint nem vált hasznára, hogy a helyettes hibásan olvasta fel a prédikációt. És célozgatott arra, ha ő olvashatna fel ilyenkor, el tudná látni. Erre a képviselők bölcsen reagáltak és felkérték Millert a felolvasásra azzal, hogy ők választják ki a felolvasandó igehirdetés tárgyát. Ebbe beleegyezett. És ez volt nyilvános vallásos életének kezdete. Eközben még mindig tapogatózva kereste a világosságot és a lelki nyugalmat.

Az évekig tartó bibliatanulmányozás megdöbbentő következtetésekre vezetett

1816-ban, megtérése után William Miller hat évet töltött a próféciaik intenzív és széleskörű tanulmányozásával a New York állambeli Low Hampton-i otthonában. Azután kezdte meg nevezetes szolgálatát szóval és írással, a saját és a következő generációkra gondolva. **(lent)** Miller kényelmes rezidenciája, elhívásának és a közeli Dresdeni Baptista Imaházban a Krisztus második eljövételébe vetett hite nyilvánosságra hozásának helyszíne

(461) Időközben egy vendéglelkész prédikációja kijózanító hatással volt Millerre. Azután, a következő vasárnap, lelkipásztor hiányában Millert kérték

fel, hogy olvassa fel a kiválasztott prédikációt a *Proudfit's Practical Sermons* (Proudfit Gyakorlati Prédikációiból), ezúttal Ésaías 53. fejezetét. Előadás közben áthatotta az Isten jóságának és az elveszett bűnös iránt tanúsított szerető gondoskodásának érzete. Élénken lenyűgözte az Üdözítő megváltói minőségében, mint a bűnért való engesztelés. Nem tudta tovább folytatni. Érzelmek úrrá lettek rajta, sírva ült le, a gyülekezet mélyen rokonszenvezett vele, akik átérezték, hogy mi történt és együtt sírtak. Komolyan megtért és elfogadta Krisztust személyes Megváltójának. Elméje most megelégedett és szíve nyugalmat talált. Azonnal felállította a családi oltárt és nyilvánosan megvallotta keresztény hitét; csatlakozott a Hampton-i baptista gyülekezethez és annak egyik hűségese oszlopává lett.

Ez pálfordulás volt, és természetesen nagyon bosszantotta korábbi deista barátait, akik támadni kezdték új hitét és állampolgári hűségét. Éles gúny céltáblájává és a mulatságuk tárgyává lett. De mindez rejtett áldásnak bizonyult. Éppen olyan jól ismerte támadásuk módszerét és gondolkodásukat, mint bizonyítékaikat. Kétségtelen, ez magyarázatot ad arra a gyakorlatra, ahogyan a későbbiekben sikeresen kezelte a deistákat. Minden elképzelhető ellenvetést figyelembe vett, többet, mint amit ellenfelei képesek voltak összegyűjteni és képtelenek voltak egyetlen helytálló ellenvetést találni a keresztény hite ellen. Ez alapozta meg a hitét.

III. Két év intenzív kutatás a bibliai igazság után

Két évre, 1816 és 1818 között, a Biblia lett Miller állandó tanulmányozásának és elmélkedésének tárgya. Érezte, hogy Isten egy olyan Lény, akiben meg tud bízni. De hogyan ismerhetné meg Istent, hacsaknem a Biblián keresztül? Megtalálni Őt, akaratát és tervét az ember érdekében, ettől fogva ez lett élete legfőbb kedvtelése. A Biblia lett **(462)** gyönyörűsége – egy szilárd szikla az élet folyójának örvénylő középpontjában. Hitetlen barátai gúnyolták, hogy hitében vakká lett, éppúgy, mint ahogy ő tette deizmusa idején. Élvezettel vetett fel zavarba ejtő kérdéseket a keresztényeknek és diadalmaskodott legyőzetésük felett. S most neki kellett visszakapni ugyanazt és találkoznia a következményekkel. „Adjatok nekem időt” – válaszolta nyugodtan – „és összhangba hozom ezeket a látszólagos ellentmondásokat”. Ez egy deistáknak szóló felhívás volt, amely intenzív bibliatanulmányozásra ösztönözte őket, amit velük együtt ő maga is erős eltökéltséggel tudni akart önmaga számára.

Félretéve minden magyarázatot és előzetes véleményt, vette 18 dolláros Bibliáját és 8 dolláros *Cruden's Concordanciáját*, és széljegyzetekkel ellátott

Bibliájával, valamint megkopott történelemkönyveivel két teljes évet szánt ezen megszentelt oldalak intenzív tanulmányozására. Olyan intenzív volt ez a tanulmányozás, hogy gyakran a teljes éjszakát, a következő egész napot is tanulással töltötte. Elhatározta, a Bibliát rendszeresen és módszeresen vizsgálja meg, hogy kérdéseire választ találjon. Tehát I. Mózes 1. rész 1. versével kezdte, íráshelyet íráshellyel összevetve. Nem haladt gyorsabban, mint ahogy értelme előtt föltárult, mint van összefüggésben rész a résszel. Ez volt sok nagy bibliakutató egyszerű módszere századokon keresztül; ez egy kipróbált és igaz protestáns módszer volt. Ebben az időben Miller gyönyörűséget talált az igazságban, mely rövidesen nyilvánvalóvá lett. Máskor megzavarták a próféciaák hasonlatai, és még nyugtalanították a látszólagos ellentmondások. Ezek meghosszabbították a tanulás véglegesített szabályokba foglalásának megszövegezését, amivel később foglalkozunk. Szimbólumok és metaforák váltak világossá, példázatok és hasonlatok lettek kielégítő módon meghatározva. Mélységesen és értelmesen győződött meg arról, hogy a Biblia „kijelentett igazságok rendszere”.

IV. Ezen tanulmányozás következtében levont következtetések

A próféciaák különösen lebilincseltek őt, és meggyőzték a Biblia ihletett származásáról. Bár jelképes nyelven voltak kijelentve, szemmel láthatóan szó szerint és **(463)** történelmileg teljesebben be. Úgy következtetett, hogy ezek a múltban beteljesedett dolgok annak a biztosítékai és garanciái, hogy szemmel látható részei lesznek még a jövőnek. Biztos volt abban, hogy a történelem első adventje a mi Urunk hamarosan bekövetkező dicsőséges második adventjének a megfelelő párja. Íme, saját kijelentése, az általa levont következtetésről:

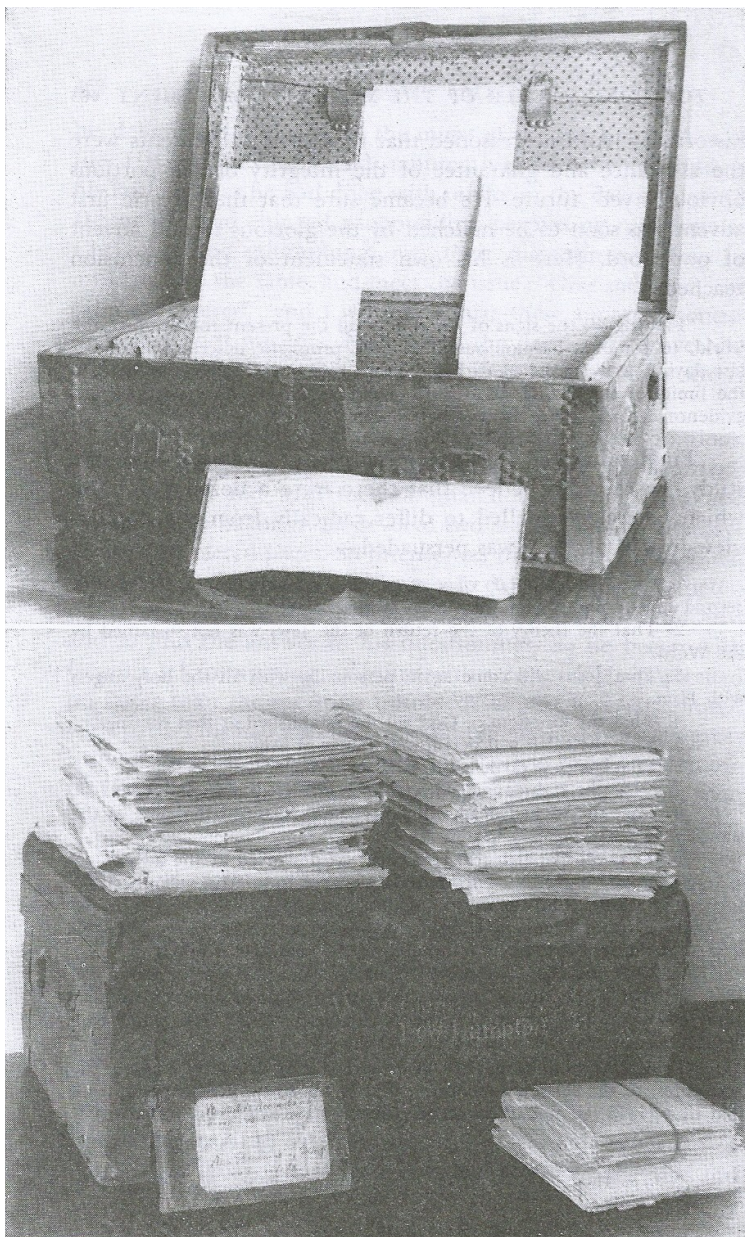
„Megállapítottam, hogy az idők összes jele és a világ jelen állapota összhangban van az utolsó napok jövendöléseinek leírásával, ez arra kényszerített, hogy elhiggyem, ez a világ megközelítőleg elérte annak az időszaknak a határát, amelyet fennállására kijelöltek. Amint a bizonyítékokat figyeltem, nem juthattam más következtetésre”.⁵

Végül, amikor 1818-ban befejezte ezt az intenzív két éves tanulmányozást, arra a meggyőződésre jutott, hogy van egy tucat pont, mely szerint kénytelen gyökeresen eltérni a jelenlegi népszerű nézetektől. Meggyőződött, hogy –⁶

1. a második advent előtt és a korszakok végén, a földön megvalósuló ezer évről alkotott népszerű nézet tévedés volt;
2. a zsidók visszatérésének elméletét nem igazolja az Ige;

3. Jézus ismét személyesen fog jönni, és vele az összes szent angyalok;
4. Isten országa az eljövetelekor lesz felállítva;
5. a föld tűzözönben fog elpusztulni;
6. új föld támad annak hamuiból;
7. a halott igazak feltámadnak Jézus eljövetelekor;
8. a gonosz halottak előjönnek az ezer év lezárásakor;
9. a pápai kis szarvat meg fogja semmisíteni a második advent;
10. a vázlatprófécia utolsó szakaszában élünk – úgy, mint pl. Dániel 2-ben a „lábfej és a lábujjak” periódusában;
11. az összes prófétikus időszakot – így pl. a 70 hét, az 1260 nap és minden egyéb – a nap-év elv alapján kell számítani;
12. a 2300 nap-év, mely Kr.e. 457-től Kr.u. 1843-ig terjed, a próféciák és az emberiség történelmének csúcspontját jelenti; és hogy Jézus jönni fog az 1843-as zsidó évben „vagy az előtt”. Legfontosabb megállapítása, amit saját szavaival jelentett ki ez volt:
 „1818-ban a Szentírás tanulmányozására szánt két év lezárásakor tehát arra a komoly következtetésre jutottam, hogy ettől az időtől (1818) számított 25 év múlva a dolgok jelenlegi állása szerint minden úgy fel lesz számolva.”

Olyan megdöbbenőek voltak ezek az 1818-as következtetések, hogy Miller úgy érezte, valahol biztosan kell lenni valami hibának. Tudomása szerint senki sem értett vele egyet. Annyira megdöbben saját felfedezésétől, hogy elhatározta azok felülvizsgálatát és újratanulmányozását és minden lépés kérdőre vonását – mérlegelve minden ellenvetést, mint pl. „senki sem tudja a napot és az órát”. Ez összhangban volt higgadt viselkedésével és módszeres elrendezésével. Ezután több mint négy évet – 1818-tól 1822-ig – töltött további munkával, intenzív fáradozással, hat teljes évet speciális tanulással, úgy mint ahogyan valaha kevés ember tette ezt a Biblia kizárólagos kutatásával. Ezután, 1822. szeptember 22-én a legjobb korban, 40 évesen, befejezte az 1818-ban elért következtetéseinek a felülvizsgálatát, és most meggyőződött arról, hogy azok alaposak és igazak, megírta *hitvallását* vagy a „A hit összefoglalása”-t.

Miller eredeti dokumentumainak kincses ládája

Miller kiterjedt levelezésének tárháza, seriff korabeli jegyzőkönyveivel, 1822-es hitnyilatkozatával és számos kézirattal együtt. Ezek cikketek, magyarázatokat, prédikációs vázlatokat, közzétételre való nyilatkozatokat, a lelkészekről és gyülekezetektől Millernek küldött kéréseket, hogy üzenetét az ő közösségüknek is hozza el és egyházi megbízóleveleit tartalmazzák.

V. A próféciát evangéliumi alapokra vonatkozólag tartotta kiegyensúlyottnak

Hatással van az emberre az első feljegyzett hitvallása, amit gondosan feljegyzett régi seriff-korabeli jegyzőkönyve néhány üres oldalára. (A 464-es oldali illusztráció) Azokat nem azért írta, hogy mások szeme olvassa, hanem hogy kikristályosítsa megfogható alakban, saját belső meggyőződése kijelentésének mérlegeléseként hatévi bibliatanulmányozás után, 1816 szeptemberében történt megtérése óta. S mivel képtelen volt nagyobb hibát találni az általa megállapított tényekben és következtetésekben, nem juthatott más eredményre, mint amelyet elért.

Miller számára a próféciák egyszerűen szerves részét képezték az egész üzenetnek és az Isten Igéje evangéliumának. És mivel gondolkodásmódja kifejezetten módszeres volt, ésszerű sorrendbe foglalta össze meggyőződését, hitének egy mindent átfogó kifejezésébe. Egy kálvinista-baptista gyülekezet tagja volt. Így a keresztény igazság bizonyos alapvető alapismereteivel kezd, és a hozzákapcsolódó pontok részletes felsorolásával folytatja, amelyek együttesen tartalmazzák személyes meggyőződését. 1822. szeptember 5-én **(466)** jegyezte fel ezeket, összhangban korának kifejezéseivel, mint „a hittudomány szabályszerű módszere” vagy „az én hitem”, ahogy ő nevezte. Amikor elkészült, kijelentette, hogy megfelelő módon „ima és elmélkedés” után tette.

1. MILLER HÚSZ HITTÉTELE. - Mivel fontosnak tartjuk Miller teljes munkájának megértését, ezt a felvilágosító okiratot gyakorlatilag teljes egészében közreadjuk, mert ez egy érdeklődő egyéniség tudatos meggyőződését tárja fel, amely megalapozza mindazt, ami a jövőben történik.

I. tétel „Hiszem, hogy a Bibliát Isten adta az embernek, gyakorlati életünk mértékéül és hitbeli vezetőként, - ez Isten kijelentése az embernek.”

II. tétel „Hiszek egy élő és igaz Istenben, és hogy az Istenség három személyből áll.

III. tétel „Hiszem, hogy az Isten, Fia által a Hármasság képmására teremtette az embert testtel, lélekkel és szellemmel; erkölcsi lénynek teremtette, aki képes élni, engedelmeskedni és megszegni Teremtőjének törvényét.”

IV. tétel „Hiszem, hogy az embert kezdetben a minden jó ellensége megkísértette, bűnt követett el és beszenyeyződött; mely cselekedet következtében a bűn bejött a világba és minden ember bűnös természetű lett, Isten jelenlétéből kitaszítva, örökre védtelenül igazságos haragjával szemben.”

V. tétel „Hiszem, hogy Isten öröktől fogva tudta, hogy az ember visszaél szabad akaratával, elrendelte az örökkévalóság tanácskozásán, hogy Fia haljon meg; és halála által

megváltás adassék az elbukott embernek, az Isten által meghatározott eszközökön keresztül.”

VI. tétel „Hiszem, hogy a Szentlélek a közreműködése által a bűnösöket a kegyelem elfogadóivá tette az isteni terv szerint, mely az Isten bölcsességén és tudásán alapul, melynek gyümölcsei meglátszanak a befogadókon, a bűnbánat és a hit működése által; amely nélkül egy ember sincs, aki felnőtté vált és képes választani a jó és a gonosz között, és részesülhetne Krisztus igazságában és vérében.”

VII. tétel „Hiszem, hogy Jézus Krisztus Istennek felajánlott ajándéka a bűnösöknek a bűntől való megváltásáért, és akik hisznek az ő nevében, hitük által megragadhatják, Istenhez mehetnek, kegyelmet találnak; és hogy az ilyeneket sohasem fogja visszautasítani.”

VIII. tétel „Hiszem, hogy Jézus Krisztus volt a bűnért való áldozat, melyet az igazság megkövetelt; és mind azok, akik megvallás által áthelyezik bűneiket ezen áldozat fejére, bűnbocsánatot remélhetnek a jóvátétel vére által, amely Jézus Krisztusban van, aki ugyanakkor Nagy Főpapunk is a mennyei Szentek Szentjében.”

IX. tétel „Hiszem, hogy bűnbocsánat a Jézus Krisztus közbenjárása. Ez a közbenjárása vérének a Szentek Szentjében, a kegyelem trónjára és a népre való meghintés által lett elnyerve. Ez által a bűnöst meg akarja békíteni a megsértett törvénnyel, és a bűnös aláveti magát **(467)** Isten akaratának. Ennek eredménye a bűn megbocsátása, az Isteni Személlyel való egység, és az isteni családdhoz tartozás.”

X. tétel „Hiszem, hogy mindazok, akikért Krisztus közbenjár, akik Istennel élő hit által egyesültek és a Jézus Krisztus vérének meghintése által bűnbocsánatot nyertek, soha el nem veszhetnek, hanem Isten hatalmas ereje megtartja őket hit által az üdvösségre.”

XI. tétel „Hiszem, hogy Isten minden ígéretét beteljesítette, és be fogja teljesíteni Jézus Krisztusban; és az emberi családból senkinek nincs, vagy nem lehet joga a kegyelmi ígéretekre, csak azoknak, akik a Lélek által újjászülettek Krisztus Jézusban, mint ahogyan az özönvíz előtt időben senki sem menekült meg a vízözöntől anélkül, hogy be ne lépett volna a bárkába.”

XII. tétel „Hiszem, hogy Jézus Krisztus végül eltávolítja a világ bűneit és megtisztítja a földet minden megszejteltelenítéstől az általa meghatározott eszközök által úgy, hogy ez a föld lesz örökre a szentek lakóhelye; minden hívő újjáteremtve, megszentelve, megigazítva és megdicsőítve lesz.”

XIII. tétel „Hiszem, hogy mindenki, aki bűnét véglegesen meg nem bánja el lesz pusztítva a földről és elküldve egy olyan helyre, mely az ördög és angyalainak készítettet.”

XIV. tétel „Hiszem, hogy Jézus Krisztus dicsőségben és személyesen jön el újra a mi földünkre, ahol megvalósítja isteni tervét népe megváltásában, megsemmisíti a gonoszokat a földön és eltörli a világ bűnét.

XV. tétel „Hiszem, hogy Jézus Krisztus második eljövetele közel van, éppen az ajtó előtt, sőt 21 éven belül – vagy 1843 előtt megtörténik.

XVI. tétel „Hiszem, hogy Krisztus dicsőséges megjelenése előtt az összes szakadár elv megrendül és a szektás felekezetek követői szétszóródnak a szélrózsa minden irányába; és senki sem lesz képes megállni, csak azok, akik Isten szavára építettek.”

XVII. tétel „Hiszek a feltámadásban, mindkettőben, az igazak és a nem igazak feltámadásában. Az igazak vagy hívők Krisztus második eljövetelekor, és a nem igazak ezer évvel később, amikor minden egyes ember ítélete eldől a maga sorrendjében és a saját feltámadása szerint. Ekkor az igazak örökkévaló életet kapnak, a nem igazak örök kárhozatot.”

XVIII. tétel „Hiszek az eleve elrendelés tanában, mely Isten akaratán, tervén és előrelátásán alapszik. Hiszem, hogy minden kiválasztott meg lesz mentve az Isten országában a Szent Lélek és az igazságban való hit megszentelése által.”

XIX. tétel „Hiszek az alámerítkezés általi keresztség elrendelésében, mint a Krisztusban való eltemetésből való feltámadás – mint a bűneinknek való meghalás és a megszentelt életre való odaszánás – jelképében.”

XX. tétel „Hiszem, hogy az Úrvacsora elrendelés,...” Itt az írás megszakad.

(468) 2. ALAPVETŐ EVANGÉLIUMI FELTÉTEL MEGELŐZI A PRÓFÉCIÁKAT – Miller az Istenségről alkotott fogalmán keresztül elfogadtatta velünk az ihletett és hiteles Bibliában való hitet, az ember teremtetését és bukását, a Krisztus kötelezettségvállalását az ember megváltásáért, a Szent Léleknek az ember megmentéséért végzett munkáját, a Krisztus helyettesítő jóvá tevő halálát, a bűnbocsánat folyamatosságát és alkalmazását Krisztusnak és szolgálatának a mennyei Szentek Szentjében való közbenjárása által, az újjászületés szükségességét, a föld először meg lesz tisztítva tűz által, azután válik a megváltottak örökkévaló lakhelyévé, és végül a bűneiket meg nem bánók ki lesznek irtva a földről Krisztus dicsőséges második eljövetelkor, amikor megbünteti a gonoszokat és megmenti az igazakat, mint a korszakok isteni tervének beteljesülését.

Az evangélium mind a tizennégy alapvető feltételét lefektette Miller *mielőtt* a XV. cikkhez érkezik, mely Krisztus küszöbönálló második eljövetelére vetett hitét, „1843” körül. Az után következik az a meggyőződése, hogy csak azok fogják túlélni Isten közelgő haragját, akik megalapozódtak Isten Szavában. És a következő két szószerinti feltámadás – az igazaké az ezer év kezdetén, és a gonoszoké a végén – az utolsó három pont a kiválasztásról (elrendelésről), az alámerítkezésről és az Úrvacsoráról. Tehát ő határozottan egy millennium előtti felfogású ember.

A prófécia, valamint Miller „utolsó dolgokra” vonatkozó hite alá vannak rendelve az evangélium alapvető tételeinek és logikus helyük le van írva a mindent átfogó megváltási terv fényében. Logikusan illeszkednek be megfelelő helyükre, a korszakok isteni tervének későbbi szakaszaiban. Miller nem itt adja a Krisztus 1843. körüli visszatérésére vetett hitéről való magyarázatának és bizonyítékainak okfejtését. Az majd később következik.

VI. Miller első nyilatkozata a próféciába vetett hitéről

Miller tanulmányozásának módszerét is hűségesen feljegyezte. Bár meglehetősen széleskörűen olvasott volt teológiai és bibliai tudományban, az intenzív tanulmányozásnak ebben a szakaszában „félretett minden kommentárt, és **(469)** csak a lapszéli utalásokat a Concordanciáját használta segítőként”.⁹ Előzőleg különböző kommentárokat tanulmányozott. De határozottan félretett „minden előbb alkotott véleményt” és hagyományos tanítást azon célból, hogy kikutassa a „Szentírás gondolkodásmódjának természetét és nyilvánvalóságát”. Addig küzdött a rejtélyes részekkel, míg világossá nem váltak előtte, gyakran egész éjjeleket, valamint nappalokat szentelve tanulmányozásukra. „Isten nagy terve az elbukott ember megváltásáért” volt állandó témája. Itt közöljük saját nyilatkozatát arról az eljárásról, amit két éven keresztül folytatott:

„Elhatároztam, hogy félreteszek minden előítéletemet, alaposan összehasonlítok igehelyet igehellyel, szabályosan és tervszerűen folytatom a tanulmányozást. A teremtéstörténettel kezdtem, és versről-versre olvastam, nem haladva gyorsabban, csak annyi szakaszt megvizsgálva, mint amire a megértéshez szükség volt, ami kimentett a zavarból vagy bármely misztikus vagy ellentmondásos helyzetből. Valahányszor egy nehezen érthető részt találtam, az volt a gyakorlatom, hogy összehasonlítottam minden vele párhuzamos részt és a Cruden segítségével megvizsgáltam minden olyan íráshelyet, amelyben bármilyen kiemelkedő szót találtam, melyet valamely homályos rész tartalmazott. Majd minden szó jelentését megfontoltam, és ha azok összhangban voltak a Biblia minden párhuzamos részével, megszűnt nehéznek lenni.”

„Ily módon folytattam a Biblia tanulmányozását első elolvasásától kezdve kb. két évig és meggyőződtem arról, hogy az saját magát magyarázza. Úgy találtam – összehasonlítva a Szentírást a történelemmel -, hogy az összes prófécia - egészen a beteljesülésükig - szó szerint teljesedett be. A Biblia különböző jelképeit, metaforáit, példázatait, hasonlatait, stb. vagy közvetlen összefüggésben kell értelmezni, vagy azokat az időszakokat, amelyeket kijelentett, az Ige más részeiben határozza meg; és amikor azokat megfejtettük, azután szó szerint kellett érteni a magyarázat szerint. Így megnyugodtam, hogy a Biblia a kijelentett igazságok rendszere, oly világos és egyszerű, hogy „aki ez úton jár, még a bolond sem téved el”.¹⁰

1. A PRÓFÉCIA SZEREPLŐINEK MEGÉRTÉSE – Miller tizennégy szabályt fogalmazott meg „az értelmezések szabályai” címen. Ezek mindegyikét érdemes figyelmesen megjegyeznünk, mert ezek fedik fel előttünk eljárását és módszereit a próféciák tanulmányozásában és következtetéseinek levonásában. Figyeljünk meg példaként ezek közül hetet:

(470) „IV. Valamely hittétel megértéséhez gyűjtsd össze a Szentírásból arra a tárgyra vonatkozóan mindazt, amit ismerni akarsz; az után hagyd, hogy minden szó kifejtse sajátos hatását; és ha ellentmondás nélküli véleményt alkothatsz, nem vagy tévedésben.

Bizonyíték: Ésa. 28:7-29; 35: 8.; Példa 19: 27; Luk. 24: 27. 44-45.; Róma 16:26; Jak. 5: 19.; II. Pét. 1: 19-20.”

„V. A Szentírásnak saját magát kell értelmezni, mivel ez az ő saját szabálya. Ha egy tanítóra bízom, hogy magyarázza meg nekem, és ő sejtí annak jelentését vagy a felekezeti hitvallása szerint kívánja megmagyarázni vagy azért, hogy bölcsnek gondolják, akkor az ő vélekedése, kívánsága, hitvallása vagy bölcsessége lesz az én irányadóm, és nem a Biblia bizonyítása: Zsolt. 19: 7-11; 119: 97-105.; Mt. 23: 8-10.; I. Kor. 2: 12-16.; Ezék. 34:18-19.; Luk. 11: 52.; Mt. 2: 7-8.”

„VI. a kinyilatkoztatott dolgokat Isten látomások, jelképek és példázatok által jelenti meg; és ezen a módon ugyanazokat a dolgokat gyakran újra és újra jelentette ki különböző látomások vagy különböző jelképek és példázatok által. Ha meg akarod érteni, akkor mindet össze kell egyeztetned. Bizonyíték: Zsolt. 89: 19; Hós. 12: 10.; Hab. 2: 2.; Ap. CSEL. 2: 17.; I. kor. 10: 6.; Zsid. 9: 24.; Zsolt. 78: 2.; Mt. 13: 13. 34.; I. Móz. 41: 1-31.; Dán. 2: 7. és 8. fejezet. Ap.csel. 10: 9-16.”

„VIII. A jelképek mindig átvitt értelemben szerepelnek és gyakran használatosak a próféciaiban eljövendő dolgok, idők és események bemutatására, - úgymint a hegyek kormányokat Dán. 2: 35. 44.; az állatok királyságokat Dán. 7: 8. 17.; a vizek nemzeteket Jel. 17: 1. 15.; a napok éveket jelentenek Ezék. 4: 6., stb.”

„X. A jelképeknek néha kettő vagy több különböző jelentése van, mint pl. a nap jelképes használata három különböző időszakot képvisel, azaz először határozatlan Préd. 7: 14., másodszor határozott, egy nap egy évet jelent Ezék. 4: 6., és harmadszor egy nap ezer évet jelent II. Pét. 3: 8.”

„XII. Tanuld meg a jelképek jelentését, kövesd nyomon a szót a Bibliádon keresztül és amikor megleled a magyarázatát, helyettesítsd be a használt szó értelmezését; és ha jó az értelmezés, nem szükséges tovább kutatnod, ha nem, olvass tovább!”

„XIII. Ha tudni szeretnéd, vajon valódi történelmi esemény-e a jövődőlés beteljesedése: ha a jövődőlés minden szavát (miután a jelképeket megértetted) szó szerint beteljesedettnek találod, akkor tudhatod, hogy a történeted valódi esemény; de ha egy szó hiányzik a beteljesülésből, akkor tovább kell kutatnod egy másik esemény után, vagy várni annak a jövőben történő kifejlődésére, mert Isten gondoskodik arról, hogy a történelem és a prófécia összhangban legyenek, úgy hogy igaz hívő gyermekeinek soha ne kelljen megszegyenülni. Zsolt. 22: 5.; Ésa. 45: 17-19.; I. Pét. 2: 6.; Jel. 17: 17.; Ap.csel. 3: 18.”¹¹

2. KÉRDŐRE VONJA A „FÖLDI EZERÉVET” ÉS A ZSIDÓK VISSZATÉRÉSÉT – Az első fontosabb következtetés, amire Miller eljutott, „Krisztus lelki uralkodásának népszerű nézete – a földi (471) ezeréves uralkodás a világ vége előtt és a zsidók visszatérése – nincs igazolva az Isten Szava által.” A Szentírásban minden kijelentés, amelyre ezeket a „kedvelt elméleteket” alapozták olyan világos, mint azok, amelyek az első adventnél és a múlt eseményeiben „szó szerint beteljesedtek”. Ezt az elvet a második adventre alkalmazva, így gondolkodik:

„Úgy találtam, a Szentírás világosan tanít, hogy Jézus Krisztus ismét leszáll erre a földre, az ég felhőiben érkezik, Atyjának teljes dicsőségében; hogy az egész ég alatt minden

királyság és uralom Neki és a magasságos eget szentjeinek adatik, akik örökkön-örökké birtokolni fogják azt. Amint a régi világ elpusztult az özönvíz által, úgy a mostani föld tűznek van fenntartva, hogy megolvadjon a nagy forráságtól Krisztus eljövetelekor, mely után az ígéret szerint új föld lesz, ahol az igazak laknak majd örökké; hogy eljövetelekor az összes igaz halott teste feltámad és az összes élő igaz átváltozik romlandóságból romolhatatlanságba, halandóságból halhatatlanság állapotába. Mindnyájan elragadtatnak a levegőbe, hogy találkozzanak az Úrral, és uralkodni fognak vele örökké az újjáteremtett földön. Sion küzdelme véget ér, és az ő gyermekei ki lesznek szabadítva a fogságból és a kísértő hatalmából, és a szentek mindnyájan a feddhetetlen Isten jelenlétében lesznek, minden folt és szeplő nélküli szeretetben. A gonoszok teste azután el lesz pusztítva és a lelküket fogságban tartják feltámadásukig és megítélésükig, és amikor a föld így megújult, az igazak összegyűjtettek, a gonoszok elpusztultak, az Isten országa eljön, és akkor az ő akarata lesz a földön úgy, mint a mennyben. A szelídek öröklük az új földet és az uralom a szenteké lesz.”¹²

Majd folytatva, erre a következtetésre jut Miller a millenniummal kapcsolatban és a zsidók visszatérésére vonatkozóan:

„Úgy találtam, hogy az egyetlen millennium, amit Isten Szavában tanított, az az ezer év, amely az első feltámadás és a halottak nyugvása közé ékelődik, amint azt a Jelenések 20. fejezete jelzi; és hogy azt szükségszerűen Krisztus személyes eljövetele és a föld újjáteremtésének kell követni. Krisztus eljöveteléig és a világ végéig pedig az igazak és gonoszok együtt élnek a földön, és a pápai szarv hadakozik a szentek ellen az Ő megjelenéséig és uralkodásáig, amikor megjelenésének dicsősége megsemmisíti őket. Így tehát nem lesz világot átfogó megtérés az advent előtt; és minthogy az új földön, ahol igazságosság lakozik, Péter azt a pusztító tűzvész utánra helyezte és kijelentette róla, **(472)** hogy ez ugyan az, amire mi várunk Ésai. 65: 17. ígérete szerint, és az ugyanaz, amit János látott látomásban a régi ég és föld elmúlása után; ebből szükségszerűen következik, hogy a Szentírás különböző részeinek, melyek a millenniumi állapotra utalnak, a Jézusban elaludt szentek feltámadása után kell beteljesedniük. Azt is megállapítottam, hogy az Izrael helyreállítására vonatkozó ígéretek az apostol szerint mindenkire vonatkoznak, aki Krisztusé, - a Krisztus elfogadása Ábrahám magjává és örökösévé teszi őket az ígéret szerint”.¹³

Érdemes megemlékezni arról, hogy ezekre a fontos következtetésekre Miller azelőtt jutott el, mielőtt a próféciaák időrendjének különleges tanulmányozásába fogott, szívesebben, mint fordítva. *Az elsődleges és elválasztó vitapont valójában a millennium előtti advent volt inkább, a világ megjavításának népszerű rózsás tervével, a földi millenniummal szemben.*

3. NAP-ÉV ELVE AZ IDŐPRÓFÉCIÁKRA – De a próféciaák időrendje is döntően hatással volt mindezekre. Így azután Miller a tanulmányozásukra szánta magát. A próféciaírókról alkotott korábbi következtetései alapot képeztek minden jövőbeli kijelentéshez, amint ezt következő szavaiból látni fogjuk:

„Egy másik fajta bizonyíték, mely életbevágóan befolyásolta gondolkodásomat, a Szentírás kronológiája volt. Úgy találtam a Biblia tanulmányozása során - ahogy megértettem azokat -, hogy különböző terjedelmű időszakok vannak Megváltónk

eljöveteléig. Azt tapasztaltam, hogy előre megmondott események, melyek a múltban beteljesedtek, gyakran egy megadott időn belül történtek meg. Az özönvíz 120 éve I. Móz. 6:3.; a hét nap, mely megelőzte azt a 40 napig tartó esőzéssel I. Móz. 7:4.; az Ábrahám magvának 400 évig tartó rabszolgasága I. Móz. 15:13.; a pohárnok és a sütőmester álma a 3 napról I. Móz. 40:10-12.; a Fáraó hét éve I. Móz.41:28.54.; a 40 év a pusztában II. Móz. 14:34.; a három és fél évig tartó éhínség I.Kir.17:1.; a hatvanöt esztendő Efraim megromlásáig Ésai. 7:8.; hetven esztendő fogság, Jer. 25.:11.; Nabukodonozor ideje Dán. 4:13-16.; és a hét hét, hatvankét hét és az egy hét teszi ki a hetven hetet, ami a zsidóknak adatott Dán. 9:24-27.; az események ezekben a meghatározott időszakokban mindig a prófécia témájának megfelelően és a jövődölések szerint teljesedtek.”¹⁴

Így értette meg Miller, hogy a második advent volt a próféciaák nagy gyűjtőpontja. Különösen kiemelte a **(473)** „Protestáns magyarázók alapelveivel’ való ismeretségét:

„Megértettem, hogy a megjövendölt események a prófétikus napok szerint teljesedtek, sokszor a betű szerinti éveken túl terjesztve; hogy Isten a IV. Móz. 14:34-ben és az Ezék. 4:4-6-ban meghatározta, hogy minden nap egy évet jelent; hogy a Messiásig terjedő 70 hét 490 évben teljesedett és a pápai főhatalom 1260 prófétikus napja 1260 évben; és amint az adventig terjedő prófétikus napok jelképes prófeciával összefüggésben voltak megadva, nem tudom csak jelképesnek tekinteni az időt, úgy hogy minden nap megegyezik egy évvel, a protestáns magyarázók alapelveinek megfelelően. Ha azután képesek voltunk a kulcsot megszerezni azok kezdeti időpontjához, megértettem, hogy az elvezet majd a befejeződésük valószínű idejéhez; és mivel Isten nem hagyja ránk használhatatlan kijelentést, úgy tekintettem azokat, mint amik elvezetnek bennünket ahhoz az időhöz, amikor bizalommal tekinthetünk a tízezrek Főparancsnokának megjelenésére, Aki maga a megtestesült Szeretet”.¹⁵

Ezeket a következtetéseket teljesen hithűnek és a legjobb értelmezőkkel összhangban lévőnek tekintette. Nem tekintette magát sem újítónak, sem azok szerzőjének.

4. HISZI, HOGY A PRÓFÉCIAI IDŐSZAKOK „1843” KÖRÜL VÉGZŐDNEK – Mivel oly világos előzményeket és eljárásmodokat állapított meg, bizonyos józan, igen nagyon meglepő következtetésekre jutott. Ismét bebizonyította jártasságát a „legjobb kronológusokkal” és a „legjobb történészekkel” való kapcsolatával, amire különösen figyelünk kell:

„A Szentírás további tanulmányozásából arra a következtetésre jutottam, hogy a pogányok főhatalma hét időszakának akkor kell megkezdődni, amikor a zsidók megszűntek önálló nemzet lenni Manassé fogságba hurcolásakor, melyet a legjobb kronológusok Kr.e. 677 évben határoznak meg; hogy a 2300 nap a hetven héttel kezdődött, melyet a legjobb kronológusok Kr.e. 457 évre datálnak; és az 1335 nap a mindennapi áldozat elvételével kezdődött és a pusztító utálatosság felállításával (Dán. 12:11.), a pápai főhatalom felállításától számítottan, a pogány utálatosságok elvétele után, amelyet a legjobb történészek szerint – akiktől tanácsot tudtam kérni erre vonatkozólag – i.u. 508-tól kell számítani. Mindezek a prófétikus időszakok azokból a különféle dátumokból kiszámolva,

melyeket a legjobb kronológusok jelöltek meg az események teljességére - amelyektől nyilvánvalóan számítanunk kell azokat -, mind együttesen i.u. 1843. körül fejeződnek be.”¹⁶

5. LETISZTULT KÖVETKEZTETÉSEKRE JUT A PRÓFÉCIÁKKAL KAPCSOLATBAN - A Biblia egy új könyvvé **(474)** vált Miller számára. A látszólagos ismeretlenség és a jövődölésekben lévő titokzatosság sötét ködfoltjai feloszlottak, „megszentelt lapjairól felvirradt tiszta fény” előtt. Az elmúlt deista idők ellentmondásai és következtetlenségei nagyrészt eltűntek. Azonban mégis majdnem megdöbbenet csodálatos tapogatózó következtetéseitől. Erre nem volt felkészülve; mégis elkerülhetetlennek látszottak. Igazak lehetnének? Itt van Miller összefoglaló kijelentése:

„Nem a Megváltó eljövetele időpontjának megtalálása céljából kezdtem el ezeket tanulmányozni, először alig tudtam felfogni az eredményt, ahova eljutottam; azonban a bizonyíték olyan kényszerítő hatással volt rám, hogy nem tudtam ellenállni meggyőződéseimnek. Majdnem megnyugodtam következtetéseimben, és elkezdtem várni, és vigyázni és imádkozni Megváltóm eljöveteléért.”¹⁷

Ez volt Miller egyéni prófétikus meggyőződése, amely lassan alakult ki benne a két évig tartó intenzív tanulmányozása és felülvizsgálata folytán, amint azt bizalmas feljegyzésekben elhelyezte. Lelke telve volt vegyes érzelmekkel. Ettől kezdve, több éven át, mialatt gyakorlatilag változatlanul ez volt a meggyőződése, folytatta azok felülvizsgálatát és a tanulást, és meggyőződése fényében mérlegelte kapcsolatait és felelősségét. Odaadó keresztény életet élt, vasárnap iskolai tanító, sőt felügyelő volt. A gyülekezetben néha szolgált, mint felolvasó és oktató, és a vallásos istentiszteleteken tanúsított magatartása példás volt. Azonban, ha a próféciaakra vonatkozó következtetései megbízhatók voltak, és ilyen nagy jelentőségű események valóban esedékesek ilyen rövid időn belül, akkor magától értetődik, hogy fontos a világnak tudomást szerezni róluk. Tudta, hogy ez az istentelenek ellenállást váltja majd ki, de soha eszébe sem jutott, hogy bárki igaz keresztény szembeszállna azzal. Úgy gondolta, hogy örülni fognak a dicsőséges kilátásnak. Azon kívül aggasztotta, hogy mások elfogadhatnák a következtetéseket a téma alapos megvizsgálása nélkül is. Valójában félt előadni, nehogy figyelmetlenségből valami hibát kövessen el, amit nem fedezett fel.”¹⁸

6. FELÜLVIZSGÁLJA A BIZONYÍTÉKOKAT ÉS MEGOLDJA AZ ELLENVETÉSEKET - Ellenvetések és nehézségek merültek fel – természetesen – a lelkében. **(475)** Úgy döntött, hogy folytatja a tanulmányozást, hogy ellenőrizhesse ezeket. Például ez volt a szöveg, „Sem a napját, sem az óráját senki nem tudja”. Hogyan nyilatkoztathatná ki azt az időpontot a Biblia? De úgy találta, hogy tudhatjuk, mikor van az „közel, éppen az ajtó előtt” – tehát ismerhetjük a

közelségét. Soha nem mert messzebbre menni, mint – „1843 körül”. És azután folytatta azoknak a szövegeknek a tanulmányozását, amelyeket egyszerűen a földi ezeréves uralkodás, az egyetlen feltámadás és a zsidók visszatérésének tanításához használtak – újra felülvizsgálva és ellenőrizve azokat. Ezt folytatta 1818-1822-ig, mérlegelve a különféle ellenvetéseket és megfejtve azokat. Ezek szerint előre látta, hogy az ellenfelek minden ellenvetést felerősítenek a későbbiekben. Erről mondja:

„Azonban bármennyire súlyosnak látszottak is első pillantásra, miután Isten Szava fényében megvizsgáltam azokat, csak szalmaszálaknak tekintettem őket, melyeket akadályokként fektettek le egy jól kitaposott útra; az igazság kocsija átgördült rajtuk, zökkenő nélkül haladva útján”.¹⁹

Határozottan megszilárdult személyes következtetéseiben, amelyekre a megelőző hét év alatt jutott el, és a „Krisztus közeli eljövételéről való bizonyágtétel kötelezettsége” kezdte őt szorongatni. Alkalmanként elejtett nézeteire vonatkozó utalásokat. Most határozottabban kezdett azokról szólni és alkalmanként leveleket írt.²⁰ De a többség üres szóbeszédnek tekintette azokat. Azonban mind jobban és jobban meggyőződött arról, hogy személyes kötelessége a második adventről való meggyőződését közismertté tenni.

JEGYZETEK

1. Ez a feljegyzés Wm. Miller *Apology and Defence* című művén alapul (1845). Millernek számos sajátkezű levele és kézirata van; Sylvester Bliss, *William Miller emlékére* (1855); Everett N. Dick, „William Miller”, *Amerikai életrajzi szótár*; továbbá *Az Üzenet alapítója* (1938); Francis D. Nichol, *Éjjeli Kiáltás* (1944); Artur W. Spalding, *Az úttörők lábnyomai* (1947), *Történetek az Úttörőkről* (1942); Charles E. Weniger, „William Miller élete” *Az amerikai második adventvárás kezdeti előadójának, William Miller nyilvános előadásának kritikai értékelésében* (Dél-Karolinai Egyetem, doktori disszertáció 1948).
2. Az első nyilvános könyvtár a Vermonti Poultneyben. És itt volt az is, hogy Horace Greeley, a New Yorki *Herald Tribune* alapítója, több évet töltött egy nyomdászkolában 1826-tól kezdve. Ilyen volt a fiatal Miller környezete Poultney-ben. (Walter E. Johnson, *Kelet Poltney, Vermont kulturális bölcsője a vadonban*, 1-22. o.)
3. Bliss, *Memoirs*, 27. o.
4. *I. m.* 65. o.
5. *Wm. Miller's Apology and Defence*, 9. o.
6. *I. m.* 11, 12. o.
7. Keveset tudott arról, hogy az Óvilág, valamint az Újvilág néhány legcsiszoltabb elméje várakozással tekintett következtetéseire és hivatalosan egyetértett vele abban az időben. Erre csak fokozatosan jött rá.
8. Kézirat, a Seriff jegyzet füzetében; szintén Bliss által kiadva, *Memoirs* 77-80. o.
9. *Wm. Miller's Apology and Defence*, 6. o.; valamint Bliss, *Memoires*, 69. o.
10. Bliss, *Memoirs*, 69, 70. o.

11. *I. m.* 70, 71. o..
12. *Wm. Miller's Apology and Defence*, 7, 7. o.
13. *I. m.* 8, 9 o.
14. *I. m.* 9, 10. o. (dőlt betűvel)
15. *I. m.* 11. o.
16. *I. m.* 11. o. (dőlt betűvel)
17. *I. m.* 12. o.
18. *I. m.* 13. o.
19. *I. m.* 14, 15. o.
20. Levél, 1825. június 25. „Kedves Atyafiak és Testvérnők” in Bliss, *Memoires*, 83, 84. o.